

Nr 318

Av herrar **Ohlin** och **Hedlund**, *angående ungdomsvården.*

(Lika lydande med motion nr 240 i Första kammaren)

Anstaltsvården på ungdomssidan är nästan lika eftersatt som kriminalvården. De båda målsättningar man uppställt för ungdomsvården förfelas, därför att personal och materiella resurser saknas för att genomdriva dem. Folkpartiet och centerpartiet har länge verkat pådrivande när det gäller vården av kriminell och asocial ungdom. Man har velat ge ungdomsvården betydligt ökade resurser i förhållande till regeringens anslagspolitik. I en motion till 1966 års riksdag påpekades att stora svårigheter vid ungdomsvårdsskolorna fortfarande förekommer, fastän både svenska och internationella erfarenheter ger vid handen att den lilla gruppens princip är den enda framkomliga vägen vid detta slag av vård. "Det är ett oavvisligt krav att denna princip genomförs på samtliga ungdomsvårdsskolor", framhölls i motionen. Man påpekade vidare att den svåra personalbristen bl.a. medför att samtal i lugn och ro mellan vårdpersonal och den unge nästan helt omöjliggörs. "Detta innebär dels att vårdpersonalen berövas sina möjligheter — för att inte säga skyldigheter — att genom samtal påverka den unge i avsedd riktning, dels att den unge berövas sina möjligheter — för att inte säga rättigheter — att få diskutera sina många gånger ömtåliga problem".

Man visade också på bristerna ur bevakningssynpunkt och på den ofta torftiga miljön. Ett beklämmande resultat av personalbristen är, sade man, att ungdomar även upp till myndighetsåldern på slutet avdelning måste vara inlåsta på sina rum mellan klockan 1 och klockan 3 på lördags- och söndagseftermiddagarna och, även sommartid, låses in på sina rum för natten klockan 8.30 på kvällarna.

Här ännu mer än inom kriminalvården gäller det att man skapar livslånga vårdfall, därför att man av sparsamhet underlåter att sätta in alla resurser som skulle göra en reell rehabilitering möjlig.

Utredning om ungdomsvårdsskolornas lokala anknytning

Sedan ungdomsvårdsskolorna successivt flyttades över till staten i slutet av trettio-talet, har situationen förändrats. Motiven för denna överflyttning var dels ungdomsvårdsskolornas bristfälliga utrustning, dels behovet av en ökad differentiering av skolornas elever. I dag har behandlingsmetoderna förändrats. En långtgående differentiering anses inte längre så väsentlig, och anknytningen till hemmiljön framstår som ett viktigt moment i behandlingen. Det kan då vara rimligt att på nytt ta upp diskussionen om huvudmannaskapet för ungdomsvårdsskolorna.

Från experter på ungdomsvård har riktats kritik framför allt mot ungdomsvår-

dens splittring. Intagning på ungdomsskola innebär för den unge ett mellanspel. Den behandling som påbörjats av psykiater, barnpsykologer och barnavårdsnämndens personal på hemorten avbryts vid överflyttningen till ungdomsvårdsskola. Denna kommer på grund av den långt drivna differentieringen ofta att ligga mycket långt från hemorten. Efter ett eller ett par år på skolan flyttas han åter tillbaka till de myndigheter som först tog ansvaret för honom. I den mån ungdomsvårdsskolorna inte ligger i samma län som föräldrahemmet uppstår inte bara svårigheter för kontakten mellan skolan och den barnavårdsnämnd som först handlagt fallet. Den viktiga kontakten med föräldrahemmet omöjliggörs oftast också.

På fyrtioalet gällde det enligt den dominerande vårdideologien att flytta den unge bort från uppväxtmiljön. Numera betonas mera kontakten med föräldrahemmet och den miljö som den unge skall återvända till efter intagningstiden. En mycket långtgående differentiering förefaller inte heller lika väsentlig, när man i allt högre grad går över till små vårdenheter och till korta intagningstider följda av familjevård utom skolan.

I detta läge är det rimligt att överväga om man i högre utsträckning kan ge ungdomsvårdsskolorna lokal anknytning, antingen genom att föra över förvaltningen till länsplanet eller möjligen genom att ge landstingen uppgiften att vara huvudmän för skolorna. I och med att landstingen övertagit mentalvården och organisationen för den psykiska barn- och ungdomsvården, förefaller det lämpligt att diskutera om inte ungdomsvårdsskolorna också skulle föras dit. Samma huvudmannaskap kan ha stor betydelse för skolpersonalens kontakter och erfarenhetsutbyte med personal inom näralliggande vårdområden.

Socialvårdskonsulentutredningen förordade i sitt utlåtande 1963 att de statliga konsulenterna på länsplanet: sjukvårds-, barnavårds-, nykterhetsvårds- och eftervårdskonsulenten för ungdomsvårdsskolorna skulle samordnas till en organisatorisk enhet. På detta sätt skulle man kunna förverkliga vård enligt familjeprincipen som i många sammanhang förordats. Denna omorganisation som vi hoppas snart kommer att förverkligas är ett skäl för att ungdomsvårdsskolorna skall föras över till lokal förvaltning.

Naturligtvis kan många argument riktas mot ett byte av huvudman. Landstingen har så nyligen övertagit mentalsjukvården att förhållandena måste stabiliseras innan landstingen kan åta sig nya uppgifter. Viss differentiering måste givetvis fortfarande upprätthållas vid skolorna trots de små vårdenheterna. Särskilda skolor för skolpliktiga och icke skolpliktiga elever samt för pojkar och flickor måste fortfarande finnas. Detta torde innebära att varje skola kommer att få ett upptagningsområde som omfattar flera län eller landsting. Vi vill dock förorda att en utredning tillsätts för att undersöka hur man skall stärka ungdomsvårdsskolornas lokala anknytning. I detta sammanhang bör man också beakta gränsdragningen mot kriminalvården.

Juridisk expertis i barnavårdsnämnden

I de motioner som vid 1966 års riksdag krävde en översyn av barnavårdslagen påpekades bl.a. att många barnavårdsnämnder hade svårigheter att erhålla juridisk ex-

pertis i enlighet med kraven i 10 § barnavårdslagen. Undersökningar i anledning av motionerna har visat att barnavårdsnämnderna i liten utsträckning använder sig av kommunalförbundens jurister och att juristmedverkan i många fall tycks vara ganska sparsamt förekommande. Vi finner detta oroande och vill varmt tillstyrka att detta problem behandlas av den aviserade utredningen.

En annan form av juristmedverkan återfinns också i barnavårdslagens 20 § där det stadgas att "den ärendet rör" har rätt att anlita biträde när han hörs av barnavårdsnämnden eller företrädare för denna.

Här läggs kostnaderna för juristens medverkan på den enskilde, vilket innebär att biträde sällan anlitas. I utlåtandet "Rätts säkerheten vid administrativa frihetsberövanden" 1960 uppgavs att i de många hundra avgöranden om frihetsberövanden som 1957 träffats av barnavårdsnämnderna hade rättsbildat biträde använts endast i 33 fall. Det är naturligtvis mycket otillfredsställande att frihetsberövanden skall kunna ske utan att den som berövas sin frihet har fått tillfälle att föra sin talan under former som garanterar en elementär rättstrygghet.

Svårigheterna att anlita biträde ter sig särskilt motbjudande, när barnavårdsnämnderna dessutom saknar tillgång till juridisk expertis inom nämnden. Det vore därför lämpligt att man provisoriskt, tills den aviserade utredningen om barnavårdslagen hunnit framläggas, kunde införa ett system med förordnande av offentligt biträde som arvoderas med offentliga medel av den typ som för domstolarnas del regleras i 21 kapitlet rättegångsbalken. Barnavårdsnämnderna borde alltså kunna anvisa offentligt biträde till dem som planeras bli föremål för frihetsberövanden. Vi föreslår därför att en utredning tillsätts med uppdrag att snarast framlägga förslag om en provisorisk form av offentligt biträde i barnavårdsärenden. Utredningen om barnavårdslagen bör därutöver beakta detta problem på längre sikt.

Förslag om vissa förändringar när det gäller familjevården

Till 1966 års riksdag framlades från vårt håll motioner, där en skyndsam utredning om familjevård krävdes. Motionärerna ansåg dels att man borde utreda möjligheterna att utöka familjevården genom generösare ersättning till fosterföräldrarna, dels att den kommunala förebyggande familjevården borde utredas så att ett förslag om statligt stöd till denna verksamhet skulle kunna föreläggas årets riksdag.

Man anförde att fosterhemsvården borde vara den naturliga vårdformen och anstaltsvården blott tillgripas som en sista åtgärd. Man påpekade vidare vikten av att man kan erhålla goda fosterhem. Tillgången på goda fosterhem står i samband med den ersättning som utbetalas till fosterföräldrarna. Den vård i fosterhem som sker före intagandet på ungdomsvårdsskola betalas fortfarande av kommunen, medan vård på ungdomsvårdsskola samt den familjevård som följer på skolvistelsen betalas av staten. Många kommuner gör beaktansvärda insatser. Inom många kommuner är dock ersättningen alltför låg. Detta har bl.a. påtalats av dåvarande socialministern, statsrådet Nilsson, i en interpellationsdebatt under 1962 års riksdag. Förhållandena torde inte ha förändrats avsevärt sedan dess.

Allmänna beredningsutskottet har under två riksdagar haft att ta ställning till motioner i denna fråga (utl. nr 56/1965 och nr 36/1966). Utskottet instämde därvid i motionärernas bedömning av värdet av familjevård, man förklarade att det självfallet var angeläget att inplacering i hem av ifrågavarande kategori barn och ungdomar skall ske på villkor som stimulerar lämpliga familjer att ställa sig till förfogande. Man förmodade att den ekonomiska ersättningen här spelade en inte oväsentlig roll. Utskottet anförde vidare bl.a., att ersättning till fosterföräldrar i många kommuner inte är av tillfredsställande storlek. Utskottet avstyrkte dock förslaget om statligt stöd till kommunernas familjevårdsverksamhet. Man hänvisade här främst till att riksdagen antagit ett allmänt skatteutjämningssystem som — jämte vissa insatser från landstingens sida — skulle kunna möjliggöra en generösare behandling av ersättningsfrågorna och därmed ge förbättrade förutsättningar för familjevården. 1966 avstyrktes motionen med samma motivering. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag.

Vi beklagar att riksdagen inte antog den av oss förordade linjen. Det rör sig här om ett socialt problem av allra största betydelse. Det måste av humanitära skäl vara mera väsentligt att, då den unge visar de första tecknen på missanpassning, placera honom i fosterhem och hindra fortsatt kriminalitet än att låta hans utveckling fortsätta tills han måste tas in på ungdomsvårdsskola, där han i många fall fortsätter att utvecklas i kriminell riktning. Också ur ekonomisk synpunkt förefaller detta vara det lämpligaste tillvägagångssättet. Vård i familj är väsentligt billigare än vård på skola också om ersättningen till fosterföräldrarna blir mycket generöst tilltagen. I den mån kommunerna underlåter att fullfölja sina uppgifter inom den förebyggande ungdomsvården, måste man med andra medel tillse att den förebyggande vården förbättras och att fosterföräldrarna erhåller en rejäl ersättning för sitt arbete. Här bör man på längre sikt beakta fosterhemmens samband med den psykiska barna- och ungdomsvården och med ungdomsvårdsskolorna. Det finns skäl som talar för att de olika formerna av familjevård förs till samma huvudman. Vi vill därför föreslå att familjevården tas upp till behandling av den ovan föreslagna utredningen och ungdomsvårdsskolornas organisation. Trots att man nu infört det kommunala skatteutjämningsbidraget borde man dessutom kunna tänka sig specialdestinerade provisoriska bidrag till kommuner för ändamål som är särskilt väsentliga. Vi förordar att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära att förslag snarast framlägges om förbättrade resurser för familjevården.

Ett annat problem när det gäller familjevården rör ungdomsvårdsskolelevernas möjligheter att placeras i det egna hemmet för vård utom skola. Erfarenheten har visat att det finns fall där en placering i det egna hemmet är både önskvärd och lämplig men där kontinuiteten i elevens fostran bör bibehållas genom att tillsynen åvilar skolan även i fortsättningen. Det kan t.ex. finnas elever med vissa uttalade karakteristika — framför allt konstitutionella defekter — då föräldrarna kan bedömas som bäst lämpade att med skolans stöd handha sitt barns uppfostran. I andra fall kan det vara önskvärt att återplacera eleverna i det egna hemmet för att fortsätta en behandling som inletts vid t.ex. en barnpsykiatrisk klinik.

Emellertid kan ungdomsvårdsskoleelever inte placeras i det egna hemmet utan att skrivas ut från skolan, vilket innebär att skolans stöd till eleven upphör. Under de senaste åren har vid ungdomsvårdsskolorna anställts särskilda befattningshavare för vården utom skolan. Dessas arbete inriktas på att planera för elevens placering samt öva tillsyn över de elever som vårdas utanför anstalten. Själva omplaceringen blir ofta för eleven en svår period, då han behöver skolans stöd. Anstaltsvården och den öppna vården är två led i samma behandling. Lagen bör därför vara så utformad, att den tillåter största möjliga flexibilitet och hänsyn till varje elevs särskilda behov.

Motioner i denna fråga framlades till 1966 års riksdag, varvid problemställningen hänvisades till den aviserade utredningen om barnavårdslagen. Vi anser emellertid att detta är en fråga som knappast kräver en lång utredning. Däremot vore det väsentligt om frågan kunde få en snar lösning. Vi förordar därför omedelbar försöksverksamhet.

Ett tredje problem i familjevården är att fosterföräldrarna vanligen saknar utbildning för sin ansvarsfyllda uppgift. I och med att en reguljär utbildning för tillsynspersonalen inom kriminalvård, ungdomsvård och vården av alkoholmissbrukare och inomverkskurser för övervakare och samtalsledare startas, borde förutsättningar föreligga för att igångsätta utbildningskurser för sådana fosterföräldrar som tar emot missanpassad ungdom. Vi ser en sådan utbildning som ett stort behov.

Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna

I betänkandet "Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna" (SOU 1964:24) har på grundval av en ingående utredning om ungdomsvårdsskolornas vård och behandling framförts förslag om ett särskilt forskningsorgan. Kommittén föreslår att ett sådant skall inrättas i form av en sektion inom kriminalvetenskapliga institutet vid Stockholms universitet. Den vetenskapliga ledningen föreslås ligga hos ett särskilt råd, sammansatt av representanter för olika vetenskapsgrenar, i första hand beteendevetenskaperna. I detta råd bör sitta representanter för de myndigheter som ansvarar för behandlingsarbetet. Sektionen föreslås stå under ledning av en vetenskapsman med professors ställning.

Förslaget om ett särskilt forskningsorgan för behandlingsforskningen vid ungdomsvårdsskolorna var mycket välkommet. Trots att vården av missanpassad ungdom länge befunnit sig i ett krisläge i vårt land med bl.a. för vissa kategorier högre återfallsiffror än för kriminalvårdens klientel, är Sverige fortfarande beträffande kriminologisk forskning ett av de sämst utrustade industriländerna. Vården vid ungdomsvårdsskolorna har under flera tiotal år varit föremål för en rad kartläggningar och utredningar, vilkas rekommendationer endast lett till punktvisa förstärkningar av resurserna. Den vetenskapliga forskning på hög akademisk nivå med tvärvetenskaplig samverkan, som på längre sikt verkligen skulle kunna ge ungdomsvårdsskolorna effektiva vårdmetoder, har totalt saknats. Trots det stora behovet av sådan forskning har inte heller, sedan kommittén för behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna framlagt sitt förslag, några åtgärder vidtagits för att förverkliga det föreslagna forskningsorganet. Vi vill därför återupprepa vårt krav från föregående års riksdag att

en avdelning för behandlingsforskning fr.o.m. den 1 juli 1968 inrättas vid Stockholms universitet.

Med anledning av vad som ovan anförts hemställer vi,

- att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om
1. utredning om ungdomsvårdsskolornas och familjevårdens ställning med beaktande av vad som angivits i det ovanstående,
  2. att försöksverksamhet kommer till stånd med utplacering i elevernas egna hem beträffande sådan placering för vård utom skola som nämns i 66 § barnavårdslagen,
  3. förslag — i avvaktan på slutliga förslag från utredningen om barnavårdslagen — om en provisorisk reform beträffande offentligt biträde i barnavårdsärende, innebärande att möjligheter skapas att förordna biträde som arvoderas med offentliga medel,
  4. förslag om regler för ersättning till kommunerna för familjevård som föregår ungdomsvårdsskoleplaceringar,
  5. förslag om inrättande av ett organ för behandlingsforskning vid kriminalvetenskapliga institutet vid Stockholms universitet fr.o.m. den 1 juli 1968.

Stockholm den 24 januari 1967

Bertil Ohlin (fp)

Gunnar Hedlund (cp)
